

MASARYKOVA UNIVERZITA

Fakulta sociálních studií

ZATÍM C

Seminární práce – rozbor a zhodnocení knihy

Michel Foucault – Dějiny šílenství z jaké perpektivy? Celá kniha?

Sociologie SPR219

PhDr. Pavel Horák, Ph.D.

Zpracovaly:

Aneta Kuncová (UČO 427320)

Karolína Křenková (UČO 427219)

Klára Gromszká (UČO 427007)

Pavla Zelenáková (UČO 421335)

Dne: 11.5.2015

**Obsah KDO PSAL JAKOU KAPITOLU? Z TEXTU TO VYPADÁ, ŽE JEJ PSALA
POUZE JEDNA OSOBA**

- **TEORETICKÉ PASÁŽE JSOU ČASTO PŘÍMÝM ČI NEPŘÍMÝM OPISEM PŮVODNÍHO TEXTU, S CHYBĚJÍCÍMI PODMĚTY, PŘÍSUDKY, VYSVĚTLENÍM DOSLOVA OPSANÝCH FILOZOFICKÝCH, NEOZŘEJMUJÍCÍCH VÝROKŮ**
- **ANALYTICKÁ ČÁST UŽ JE LEPŠÍ, JE ALE NEDOTAŽENÁ, POMĚRNĚ OBECNÁ, K DISKUZI JE ZEJMÉNA 2 A 3 KAPITOLA, V NÍŽ JSOU UVEDENY KONKRÉTNÍ OTÁZKY**

Úvod.....	3
1. Rozbor díla	3
1.1 Konec středověku.....	4
1.2 Renesance.....	5
1.3 Baroko a osvícenství	5
1.4 Moderní pojetí.....	6
2. Podoby šílenství	7
2.1 Melancholie a mánie	7
2.2 Hysterie a hypochondrie.....	7
3 Lékaři a nemocní.....	8
3.1 Metody potlačující onemocnění	8
3.2 Metody “obléhání ne-rozumu”	8
4. Velký strach.....	9
4.1 Šílenství a svoboda.....	10
4.2 Šílenství, náboženství a čas.....	10
4.3 Šílenství, civilizace a citlivost.....	10
5. Nové rozdělení	11
6. Zrození útulku	11
2. Zhodnocení knihy z jaké perspektivy?.....	12
3. Praktické využití čeho k čemu/pro co?	13
Závěr.....	13
Použité zdroje.....	14

Úvod

Cílem naší seminární práce je důkladně rozebrat a zhodnotit knihu Dějiny Šílenství od Michela Foucaulta. Autor se ve své původně disertační práci zabývá vztahem mezi rozumem a ne-rozumem KOHO?, který se v průběhu vývoje dějin diferencuje. Foucault se ve své knize snaží přiblížit perspektivy nazírání na „šílenství“ v průběhu času a chce zachytit tento vývoj od samého počátku. PROČ SE TÍM ZABÝVÁ? K ČEMU JE TO UŽITEČNÉ?

V první části práce se zaměříme na jednotlivá témata, o kterých autor v knize hovoří JAKÁ KONKRÉTNĚ, RESP. JAKÁ JSOU KLÍČOVÁ?, následně pak provedeme zhodnocení tohoto díla PODLE JAKÝCH KRITÉRIÍ HODNOCENÍ/UŽITÉ PERSPEKTIVY?. Poté se zaměříme na využití těchto poznatků v oblasti Sociální politiky a sociální práce a **dalších praktických rovinách. ??? NESROZUMITELNÉ**

1. Rozbor díla JAKÉHO, OČEM, VYUŽITELNÉHO K ČEMU?

Koncem středověku ustupuje hrozba lepry do pozadí a mocenské a církevní hodnosti se začínají zaobírat novým problémem soudobé společnosti. Ve 14. století tak dochází k rozdělování lidského rozumu, ze kterého se postupně vyčleňuje takzvaný ne-rozum, později šílenství. Začalo vznikat JAK, KÝM? viditelné oddělení člověka rozumného a člověka šíleného, kteří se dříve nerozlišovali. Rozum KOHO tak začal svrchovaně nahlížet na ne-rozum KOHO? a určovat jeho postavení ve společnosti.

Vyjasňují se správné a požadované normy chování PODLE KOHO SPRÁVNÉ A POŽADOVANÉ?, které znamenají řád JAKÝ? SPOLEČENSKÝ?, zároveň ale i fyzický a právní útlak a anonymní tlak skupiny JAKÉ?, či požadavek konformity KOHO S KÝM?.

Společná řeč mezi nimi KÝM? přestává existovat s 18. stoletím, kdy je šílenství považováno za duševní nemoc, oddělení dosahuje své dokonalosti a **dialog mezi rozumem a nerozumem zaniká CO TO ZNAMENÁ?. Je nahrazen mlčením pacienta a monologem psychiatra. ZNAMENÁ TO, ŽE DO 18. STOLETÍ EXISTOVALA SYMETRIE MEZI ŠÍLENSTVÍM A VLIVNÝMI OSOBAMI, KTERÉ MĚLI MOC ŠÍLENSTVÍ ŘEŠIT?**

Na šílenství bylo ve středověku a renesanci pohlíženo jako na chaos a trest boží V JAKÉM SMYSLU CHAOS?, ve věku rozumu je pak šílenství izolováno od ostatní společnosti a bráno jako negace rozumu TEDY ŠÍLENSTVÍ JAKO PROJEV NEROZUMU ŠÍLENÝCH OSOB?. Později, na přelomu 19. století, je toto striktní rozdělení překonáno a díky psychologii a psychiatrii se šílenství stává uznaným a kontrolovaným předmětem rozumu, který na něj dohlíží KDO JE ROZUM, KTERÝ DOHLÍŽÍ, KDO JEJ OVLÁDÁ A JE JEHO KONKRÉTNÍM OBJEKTEM?.

M. Foucault zkoumá, jak se proměňuje význam duševní nemoci a jak je na ni pohlíženo v oblasti myšlení, umění nebo literatury. Jak sám říká, chce se dopátrat nulového bodu, kdy rozum a šílenství ještě nebylo jasně odděleno. A DOPÁTRAL SE? K ČEMU DOŠEL?

1.1 Konec středověku ???? V JAKÉM KONTEXTU???

V průběhu 14. Století se hrozba lepry dostává do pozadí a postupně ustupuje z evropských států. Počet nemocných se výrazně snižuje, až onemocnění zcela vymizí. Ovšem postava malomocného spojená s touto nemocí nadále přežívá v myšlenkách společnosti, stejně jako její sociální vyloučení, obrazy a hodnoty, které jsou pro ni charakteristické KDE SE TYTO MYŠLENKY, OBRAZY A HODNOTY PROJEVUJÍ A V ČEM JE TO DŮLEŽITÉ? PRO KOHO NEBO PRO CO?. Člověk malomocný byl společností vyobcován KÝM KONKRÉTNĚ? BYLI VŠICHNI LIDÉ PROTI MALOMOCNÍM NEBO POUZE MOCNÍ?, jeho existence však skrývala protiklad, kdy na jednu stranu byl jeho stav brán jako boží trest, ale na druhou jako symbol jeho milosrdenství a důkaz boží existence. Malomocným se stal kvůli špatnostem, které vykonal, ale svou nemocí mohl své hříchy napravit. Stejně tak svým vyhoštěním mohl dojít spásy. V 16. a 17. století přebírají roli CO TO ZNAMENÁ? malomocného chudí, tuláci, provinilci.

1.2 Renesance

V renesanci městský úřad tyto jedince KOHO? VŠECHNY VÝŠE UVEDENÉ? zadržoval a předával je námořníkům V JAKÉM SMYSLU? FAKTICKY ČI OBRAZNĚ, NAPŘ. V MALÍŘSTVÍ?, chtěl tak očistit město od zločinců a šilenců. Znovu je tak řešením izolace těchto jedinců, kdy v těchto plavidlech bláznů můžeme najít symboliku očištění a hledání svého rozumu. **Jsou uvěznění na nejotevřenější pouti z možných cest. CO TO ZNAMENÁ?**

Oproti středověku se ohniskem strachu KOHO? VE S POLEČNOSTI? stává právě šílenství, které tak střídá strach z lepry a jiných nemocí, jejichž hrozba už v této době byla zažehnána. Tento strach pocházel z existence vnitřních vlastností, tedy něčeho uvnitř člověka; šílenství nabírá podobu různých lidských vlastností. Síla tohoto strachu KOHO Z ČEHO? spočívala právě v tom, že jej lidé nespatořovali vně, nýbrž uvnitř sebe jako něco dlouhého trvání, trvalé existence, něco, co hrozí každému z nás, určitá nicotnost a marnost lidské existence.

„Děs před absolutní hranicí smrti se zvnitřňuje v nepřetržitou ironii; je předem odzbrojován; tím, že dostane všední a zvládnutou podobu, že se rozptýlen do lidských neřestí, vad a směšností stává každodenním divadlem života, je sám zesměšněn“ (Foucault: 14). Tedy **nicota podle autora v tuto chvíli smrti nic neznamená, neboť už před tím bylo vše nicotou. JAKÝ TO MÁ VÝZNAM? FORMULUJTE SROZUMITELNĚJI**

V oblasti umění (zejména literatury) se šílenství zobrazuje prostřednictvím satirické morality, jsou to právě **blázni, kteří jsou nositelé pravdy V JAKÉM SMYSLU?**, ať už v dílech Shakespeara či Cervantese. Společnost nahlíží na bláznovství jako na relativně přirozený a ne nezvyklý jev, se kterým se lidé té doby dostávají každodenně do kontaktu.

1.3 Baroko a osvícenství

„Osvícenství je (blázny) podivně násilným zásahem umlčí“ (Foucault: 31). Dle autora v 17. století vznikají velké internační budovy, zařízení, ve kterých se postupně ocitá velká část populace (včetně chudiny, povalečů, bláznů), která se nacházela nejenom ve Francii, ale také v Německu či Anglii. Účelem těchto zařízení ve Francii však nebylo léčení, nýbrž udržování pořádku ve společnosti, zaujímal roli určité „pořádkové instance“ (Foucault: 32), která „rozhoduje o vině a vykonává trest“ (Foucault: 32) a drží tyto lidi z dosahu společnosti, aniž

by je úplně vyhošťovala. Jako doklad rozvíjejícího se sociálního citění můžeme považovat i to, že se podle autora objevuje **nová citlivost vůči chudobě a povinností podpůrné péče, ekonomického zajištění a pojí tak mravní povinnosti a práva občanů. DŮLEŽITÉ VÝROKY DOPORUČUJI ZVÝRAZNIT**

V této době se v rámci internačních zařízení kladl důraz na mravní, ale i ekonomické hledisko. Celkově pohlížení na internované a jejich “využití” korespondovalo s ekonomickým cyklem. Z počátku byl smysl internace stejný. V dobách ekonomické krize slouží káznice a budovy špitálů jako přístřeší zahalečů, nezaměstnaných a tuláků. V dobách nekrizových dostává nový smysl. „Už nejde o to zavírat nepracující, ale donutit zavřené k práci, aby sloužili všeobecnému prospěchu” (Foucault: 39). Špitály měly potlačit nezaměstnanost, zahálku, a podpořit tak rozvoj manufaktury a omezit chudobu, což se v pozdějších letech ukázalo jako ne zcela efektivní (z důvodů vzniku konkurence na trhu a dalších, které pro náš rozbor už nejsou tolik podstatné). Zatímco v dobách středověku společnost rozdělovala lepra, nyní to byl **rozdíl mezi pracujícími a zaháleči**.

Místa ve špitálech, která původně zastávali lidé onemocnění leprou, pak v osvícenství střídají lidé zahálejší, nepracující. Je na ně pohlíženo obdobnou optikou, jako na něco, před čím je potřeba společnost ochránit. Právě po boku chudiny a zahalečů (dobrovolných i nedobrovolných) zaujali místo i blázni, kteří se vyznačují neschopností pracovat a podřídit se společenskému životu. Na šílenství je poprvé nahlíženo z mravního pohledu, stavící jej vedle zahalečů a nepracujících, kteří byli hodni odsouzení, neboť to byla právě práce, která měla výsadní postavení ve společnosti, neboť práce byla měřítkem společenské užitečnosti.

1.4 Moderní pojetí ČEHO, KOHO?

V době osvícenství docházelo podle autora KOHO? také ke krutému a nelidskému zacházení s bláznů, kteří byli hodni veřejné pohany PROČ?. Všeobecně se lidé snažili předcházet veškerým skandálům, zakrývat je a odstraňovat z dohledu. Ale bláznovství se z tohoto pravidla vymykalo, neboť předvádění bláznů veřejnosti jakožto určité zábavné podívané bylo legitimním způsobem projevoování vybočujícího chování. Zatímco ještě v 18. století byla internace bláznů ospravedlňována, začínaly se ozývat první hlasy proti tomuto zacházení s bláznů, stejnému jako se projevovalo pachatelům různých zločinů apod., bylo k nim přistupováno také jako k odpadu společnosti atd. ??? PROČ ODPAD SPOLEČNOSTI?

Tato kritika ještě zesílila v 19. století. Pokrok v náhledu na bláznovství autor spatřuje v kontextu rozvoje zkoumání fenoménu bláznovství a jeho příčin.

Rozdíl mezi pohledem na internaci bláznů v 18. a 19. století Foucault spatřuje v tom, že zatímco v 18. století panuje myšlenka U KOHO?, že smíšením bláznů a vězňů v jedněch zařízeních trpí hlavně vězni (tedy je na tuto problematiku nahlíženo z perspektivy soucítění spíše s vězni, jako těmi, kteří si nezasluhují být v celách společně s bláznem), tak v 19. století je naopak považováno za nemyslitelné, aby byli blázni zavíráni, a sdíleli tak celý společně s vězni odsouzenými za porušování práv. Na blázny se přestalo dívat optikou provinění, přestali být stavěni na úroveň vězňů (či dokonce ještě pod ni).

2. Podoby šílenství KDY A PODLE KOHO?

Stejně nazvanou LÉPE kapitolou Foucault osvětluje, jakých konkrétních podob šílenství v mysli lidí nabývalo v průběhu staletí. Blíže se věnuje melancholii, mánii, hypochondrii a hysterii. **K ČEMU JSOU TYTO POZNATKY UŽITEČNÉ, O ČEM V KRÁTKOSTI POJEDNÁVAJÍ, JDE VÝVOJ SMĚREM K USTAVENÍ PSYCHIATRIE A LÉKAŘSKÉ DIAGNOSTIKY V MODERNÍ DOBĚ NEBO I O NĚCO JINÉHO?**

2.1 Melancholie a mánie

Na melancholii bylo původně nahlíženo jako na vlastnost člověka, danou poměrným zastoupením jeho tělesných šťáv, byla založena na myšlence propojení mysli a složení tekutin těla. V průběhu let se pohled změnil - příčina nebyla spatřována ve fyziologii jedince, nýbrž v patologii jeho myšlenek. Z pohledu autorovy doby, ačkoliv lidé původně nenalezali správnou příčinu melancholie, cenné bylo sestavení jejího klinického obrazu, který bez zásadních změn přetrval až do autorovy současnosti, byť se změnilo označení tohoto onemocnění. Z počátku je mánie považována za jinou nemoc, která se projevuje opačnými příznaky (ale vysvětlovali ji na stejných základech, tedy stavěli na skladbě tělesných tekutin apod.). Teprve později zjistili, že obě mají stejné příčiny a jsou tedy dvojím projevem jednoho onemocnění (v 20. století označovaném jako maniodepresivní porucha, dnes známém jako afektivní bipolární porucha).

2.2 Hysterie a hypochondrie

Původně byly tyto diagnózy zařazovány mezi onemocnění tělesných příčin, konkrétně křeče způsobené pohybem fluid. Existovala snaha objevit jednu příčinu pro tyto dva odlišné

projevy. Objasnění těchto nemocí bylo ale mnohem obtížnější, než tomu bylo u melancholie a mánie.

Tak se původní pohled na hysterii a hypochondrii posunul od vysvětlení spočívajícího (v případě hysterie u žen) v existenci dělohy, později vysvětlení pohybů fluid, nemocí nervů (tedy fyziologických příčin), až po označení za duševní onemocnění s negativní konotací.

3 Lékaři a nemocní K ČEMU JSOU TYTO POZNATKY UŽITEČNÉ, O ČEM V KRÁTKOSTI POJEDNÁVAJÍ? JDE O SNAHU LEGITIMOVAT NEHUMÁNNÍ POSTUPY LÉKAŘŮ

V této kapitole se Foucault zabývá tematikou léčení šílenství. Metody léčení byly podle Foucaulta dvoje, jednak metody, které nemoci potlačují a pak ty, které nemoci tzv. obléhají. Mezi metody, jejichž účelem bylo potlačit šílenství, patřilo zpevňování, pročištění, máčení, regulace pohybu. Mezi formy obléhání nerozumu se řadí probuzení, divadelní představení, návrat k bezprostřednímu.

3.1 Metody potlačující onemocnění

Metoda zpevňování je založená na myšlence, že šílenství je založeno na slabosti. Díky ní byla síla navrácena. Posilujícími prostředky byly látky, které byly podávány pacientům, mezi ně patřilo zejména železo a různé výtažky. Pročištění spočívalo v očištění zanesených vnitřností. Užívaly se hlavně léky, které zabraňovaly kažení - hlavně ocet, hořké látky jako chinin, mýdla. Máčení spočívalo v požívání vody pro její očištné účinky. V případě regulace pohybu záleželo na diagnóze, byl kladen důraz na prospěšný pohyb v přiměřené míře.

3.2 Metody "obléhání ne-rozumu"

Jedna z forem této metody spočívala v tom, že šílenství bylo považováno za iluzi, blud, ze kterého je možné jej vytrhnout stejně tak jako spícího ze snu. „Protože blud je snem bdících, je potřeba takové osoby z jejich kvazi-spánku, z jejich snícího obrazu vydaného bdění vytrhnout, probudit je k bdění skutečnému“ (Foucault: 109).

Opačnou formou této metody bylo divadelní představení, při kterém se přistoupí na „hru“ bláznů a „hraje“ se tak podle jeho pravidel a v rámci představení může dojít k vyléčení díky tomu, že se uzdravení zahraje, dotyčný jej v rámci jeho hry přijme, čímž dojde k reálnému utlumení příznaků.

Návrat k bezprostřednímu je metoda založena také na představě šílenství jakožto iluze, ze které je možné vyléčit, léčbu odmítá a nechává aktivitu na přírodě. Mělo by pomoci to, že se jedinec přestane zabývat svou nemocí a zapojí se do aktivity každodenního života v souladu s přírodou.

Ve Foucaultově díle je zachycena proměna léčebných přístupů, jejichž původním cílem bylo očistit tělo i duši a které směřovaly k nalezení rovnováhy tělesných fluid a šťáv. Šílenství tedy představovalo nemoc, která se léčila snahou transformovat vlastnosti jedince. Bylo-li pak šílenství chápáno jako nerozum, bylo léčeno snahou o znovunastolení pravdy. Později se tato dvojakost šílenství výrazněji rozštěpila, a to na organické nemoci a na problémy psychologického charakteru. Šílenství se tak stává „bezvýznamnou úchylnou na nekonečném povrchu přírody“ a „záhadou, jejíž jedinou pravdou je to, co jí může zrušit“. Jako významnou osobnost v této oblasti autor uvádí S. Freuda, pro jeho zabývání se zkušeností a iracionality.

4. Velký strach KOHO Z ČEHO?

V dané ??? kapitole se poprvé od kapitoly Velkého uvěznění píše o vnímání blázna, který se stává společenskou postavou V JAKÉM SMYSLU?. Poprvé se s ním zahajuje dialog KDO? a kladou se mu otázky JAKÉHO TYPU A PROČ?. Ne-rozum se vrací jako typ a zaujímá místo v běžném společenském obraze ČEHO? SPOLEČNOSTI VŮČI ŠÍLENSTVÍ?. **Strach a úzkost nejsou daleko, vyvolává je zpětný náraz internace JAKÝ JE VÝZNAM TÉTO VĚTY?** Internace se lidé báli dříve a bojí se jí i dnes. „Strach se objevil náhle, během několika let v polovině 18. století. Formulován je v lékařských termínech, ale v podstatě ho živí čistě mravní mýtus.“ (Foucault:122). Podle autora se lidé bojí tajemného zla, které se rozšiřuje z internačních domů a má ohrozit celé město. Věří se v imaginární nákazy přenášené kurdějemi a prorokuje se, že otrávený vzduch usmrtí lidi ve čtvrtích. Autor dále rozvíjí současnou definici internační budovy – už není pouze leproserií stranou města, ale je to lepra sama, vztyčená mu tváří v tvář. Zlo se znovu objevuje, a to ve fantastické podobě a kvasí nejprve v uzavřených prostorech internace.

Všechny formy ne-rozumu byly později zapuzeny KÝM A PROČ? co nejdále od společnosti. Staly se leprou, která je viditelná. **Místem sblížení ne-rozumu s nemocí už není lékařská úvaha, ale oblast imaginárního.** JAKÝ MÁ TENTO VÝROK VÝZNAM? Homo

medicius nebyl do světa internace povolán jako rozhodčí, který má oddělit zločin od šílenství, zlo od nemoci, ale spíš jako strážce, který má ochránit ostatní. V osvícenství se však šílenství a ne-rozum nikdy navzájem neoddělily. Zkušenost ne-rozumu určovala všechny praktiky internace. Právě v druhé polovině 18. století **došlo k nárůstu strachu ze šílenství současně s děsem ne-rozumu (jedna hrůza podporuje druhou)**. CO ZNAMENÁ TENTO VÝROK? Dané vědomí má dle autora specifický ráz: „Posedlá obava z ne-rozumu je silně afektivní a takřka celá určovaná pohybem ožívajících traumat.” (Foucault: 128).

4.1 Šílenství a svoboda

Určité formy melancholie šílenství byly specifické pro Anglii. Byl to fakt pro medicínu a jednalo se o literární konstantu. Roli začíná hrát i prostředí. Jednoduše řečeno lze šílenství v Anglii charakterizovat jako daň za tamější svobodu a bohatství, které tam všude panuje. Svoboda myslí přitom představuje větší nebezpečí než autoritativní moc a despotismus.

4.2 Šílenství, náboženství a čas

Náboženská víra je prvním krokem do takzvané krajiny obrazů, iluzivního prostředí, které je příhodné pro různé druhy halucinací a bludy. Lékaři se již dávno obávali důsledků víry. Autor tak hovoří o úpadku KOHO? do melancholie z přehnané mravní přísnosti, přehnané starosti o spásu a budoucí život KOHO? BĚŽNÉHO ČLOVĚKA? NEMOCNÉHO?.

4.3 Šílenství, civilizace a citlivost

Civilizace je dle autora vhodnou “půdou” pro šílenství. Kvůli pokroku vědy dochází k rozšiřování omylu JAKÉHO?, zároveň se však prohlubuje záliba ve studiu KOHO V ČEM?. Podle autora právě sedavý život, abstraktní úvahy, neustálý pohyb ducha bez cvičení těla, mohou mít negativní účinky NA CO ? NA DUŠEVNÍ ROVNOVÁHU ZDRAVÝCH OSOB NEBO ŠÍLENCŮ?. Podle Tissota dochází k tuhnutí těch částí těla, která jsou nejčastěji posilována. Na příkladu dělníka pak poukazuje na jeho sílu, jelikož dělník procvičuje vlákna paží a svalů, díky čemuž se pak řeší zdraví v pokročilém věku. Čím je věda abstraktnější, tím vede více k šílenství. A člověka podle autora vzdaluje od smyslového světa nejen věda, ale i citlivost KOHO K ČEMU?. „Citlivost neovládá už pohyby přírody, ale zvyklostmi a požadavky společenského života.” (Foucault: 132).

5. Nové rozdělení ČEHO, K ČEMU, KÝM?

Autor popisuje začátky 19. století jako dobu, kdy nebylo jediného psychiatra či historika, který by se nedal strhnout všeobecnou vlnou pohoršení. Lidé ze všech stran podle něj totožně odmítají vsazování pomatených do vězení. Pojetí šílenství se proměnilo přímo na půdě reálného a zároveň umělého prostoru, který představovala dle autora internace. Lze ji srovnat s podobou revoluce 1789. Postupné izolování šílenců však nemá za příčinu pokrok medicíny či lidský přístup. Fenomén se zrodil v samotné internaci. A právě ta je odpovědná za nový způsob pojetí šílenství - jedná se o pojetí politické. Vězni upozornili, že mezi internovanými jsou také lidé, jejichž „rozháranost“ má jinou povahu. Od dané skupiny vzešly první protesty.

V 18. století se začalo hovořit o směřování bláznů s lidmi normálního rozumu. Politická kritika internace se odehrála právě v 18. století, nesměřovala však k osvobození bláznů. Naopak je svázala s internací pevněji. Internace vede k šílenství: „Vězení plodí blázny. Věžňové nalezení v Bastille, v Bicetre, byli zblblí,” (Foucault: 140). Půda internace se soustřeďuje na nejnerozumnější, nejhanebnější a nejnemravnější síly 18. století a jejich představitelem je šílenec. **Šílenství se postupně individualizuje.** Krize internace spočívá i v její existenci v kontextu chudoby a lidu. Internace je později dle autora chápána jako hrubý omyl a chyba, jelikož udržuje dobročinností chudý lid. Dochází tak z jejich strany k negativnímu ovlivňování pracovní síly a trhu.

Významnou etapou ČEHO? jsou šetření přikázaná Národním a pak Stavodárným shromážděním po vyhlášení Deklarace lidských práv. Z deklarace totiž vyplývá: „Nikdo nesmí být obžalován, zatčen či vězněn, leč v případech, které stanovil zákon, a řízením, jež předepsal.” (Foucault: 145). A zde končí éra internace. Ve vězení se tak nacházejí pouze odsouzení či obvinění zločinci a s nimi blázni. Ve třetí etapě pak dochází k dalšímu uspořádání a vznikly špitály určené pro šílence.

6. Zrození útulku

Psychiatrie 19. století přijímá hodnoty pinelovské a tukeovské legendy, které zformovaly svět útulku, léčebné metody i zkušenost s šílenstvím. Náboženství zastává roli svobody i nátlaku, představuje téměř přírodní zákon, který může divokost utlumit. Podpora náboženských zásad u nemocných se stává významným léčebným prostředkem. Strach

nastoluje mezi šílencem a člověkem rozumu primitivní dorozumění, působí na nemocného přímo. Projevy šílenství jsou spojeny s trestem, strach je tedy léčebným nástrojem.

Práce má nemocného navrátit Božímu řádu, podřídit jej zákonům skutečným i mravním. Rodí se autorita, vězní síla bez tváře je nahrazena prostředníkem, člověkem z druhé strany. Tito lidé představují autoritu, která vězní, a rozum, který soudí. Zasahují bez zbraní, nátlaku, pouze pohledem a slovy s rizikem střetu. Hmotná síla je nahrazená daným vztahem rozumu a ne-rozumu, kdy neexistence nátlaku v útulcích neznamena osvobození ne-rozumu, ale úplné podmanění šílenství. To je léčeno pohledem samo na sebe jako na pokořený ne-rozum, tedy když nemocný spatří svůj směšný obraz v šílenci stejného druhu. Koncem 19. století se objevuje formulace – šílenství je zkrátka jen šílenství.

2. Zhodnocení knihy Z JAKÉ PERSPEKTIVY?

Foucaultovy Dějiny šílenství zachycují vývoj pohledu KOHO? na lidi s duševním onemocněním (“blázny”), přístup široké laické i odborné veřejnosti k nim, vývoj léčebných metod, dále se autor zabýval chápáním příčin vybraných mentálních poruch. Přínosy této knihy se dají rozdělit na ty, které pro nás mají konkrétní uplatnění v praxi, tedy v oborech sociální práce a veřejné politiky, a na ty, které nás obohatily vědomostně. Oba aspekty užitečnosti znalosti textu této knihy se ale úzce prolínají.

Knihla nás obohatila o poznatky, které nám napomáhají lépe chápat perspektivu dnešního pohledu na ty, kteří byli v dobách minulých označováni za blázny. Díky nim jsme si uvědomily, kde se vzal původ strachu A KDE SE VZAL PŮVOD STRACHU?, který i dnes pro mnohé lidi obestírá jedince s diagnózou různých duševních poruch. Že tento strach není ničím novým, nýbrž jeho kořeny můžeme spatřovat už v dobách dávno minulých, kdy ještě diagnózy JAKÉ, KOHO, K ČEMU? neexistovaly. Na druhou stranu hezky reflektuje posun smýšlení společnosti o lidech takto postižených, a to od jakési přirozenosti přes projevy morálního úpadku KOHO VŮČI KOMU? a čiré živočišnosti, po diagnostikování duševních nemocí. Souběžně popisuje pocity KOHO pojící se k této skupině lidí, včetně strachu, pobavení, odsouzení až po soucítění a akceptaci.

3. Praktické využití

Díky porozumění postojům lidí JAKÝCH? VŠECH? EXPERTŮ I LAICKÉ VEŘEJNOSTI? k duševně nemocným je možné případné negativní postoje změnit JAK?, dát těmto stigmatizovaným lidem možnost zlepšit podmínky svého života a vést také ostatní, aby se na tomto zlepšení podíleli. Vytyčit těmto osobám práva, které jim zabraňují vyčleňování ze společnosti, jak tomu až doposud v dějinách bylo O JAKÁ KONKRÉTNÍ PRÁVA BY MĚLO JÍT?. Poučit se tak z přešlapů, které byly v historii vykonány a zaměřit se na ty aspekty, které se potvrdily jako funkční A TO JSOU JAKÉ? a ty se snažit prohloubit a vylepšit JAK?. I díky těmto znalostem vysvětlující, jak se společnost k problematice šílenství stavěla a které můžeme čerpat z naší historie, můžeme posílit ve společnosti ty aspekty, které zůstávaly opomíjeny a kterým se nevěnovala dostatečná pozornost JAKÉ TO JSOU ASPEKTY A JAK JE MŮŽEME POSÍLIT?.

Za výsledek poučení z minulých chyb můžeme považovat právní ochranu skupiny lidí s duševním onemocněním, kterým se dnešní společnost snaží dát stejná práva, jako mají i ostatní. Jako příklad může být uvedeno vyhlášení práv pacientů, která zahrnuje možnost, aby psychiatričtí pacienti rozhodovali sami o svém životě. Tato práva byla vyhlášena v roce 1992 O JAKÁ KONKRÉTNÍ PRÁVA JDE? Centrální etickou komisí MZČR. Práva duševně nemocných jsou dále specificky formulována v Deklaraci práv a duševního zdraví. Nejde však jen o uznání práv, ale také o jejich užití v praxi. Aby se tomu tak stalo, musí být přijaty samotnými zdravotníky, pacienty, příbuznými i dalšími zainteresovanými skupinami (Petr, Marková, 2014). MUSÍTE BÝT KONKRÉTNÍ!!!!

Závěr

V seminární práci jsme rozebíraly knihu filosofa a psychologa Michela Foucaulta Dějiny šílenství. Autor patří mezi hlavní představitele francouzské intelektuální avantgardy sedmdesátých let. Ve svých pracích se zabýval krajními formami lidské zkušenosti a jejich dějinným vývojem, čímž nabízel nový pohled na tyto civilizační jevy.

Ve své knize Dějiny šílenství se zabývá vývojem vztahu mezi rozumem a nerozumem, kdy na konci středověku odhaluje takzvaný nulový bod, ve kterém ještě lidské myšlení tyto dvě složky neoddělovalo a šílenství nebylo diferencováno. Zabývá se tedy

postupným vývojem tohoto vztahu v čase, v průběhu staletí a způsobem nahlížení rozumu na projevy šílenství. Autor podává nový úhel pohledu na podoby šílenství a způsoby vypořádávání se s duševní nemocí. Popisuje příčiny, které vedly k dnešnímu způsobu nazírání na duševně nemocné a vývoj léčebných metod.

Použité zdroje

FOUCAULT, Michel. 1994. *Dějiny šílenství: v době osvícenství : hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*. Praha: Lidové noviny, 209 s. Edice 21, sv. 3. ISBN 80-710-6085-2.

PETR, Tomáš a Eva MARKOVÁ. 2014. *Ošetrovatelství v psychiatrii*. 1. vyd. Praha: Grada, 295 s. Sestra (Grada). ISBN 978-802-4742-366.